

Hamid Olimjon

I

Sar qomat Parizod
o‘sdi g‘amlardan ozod.
Bahor yanglig‘ ochildi,
Gullar yanglig‘ sochildi.
Chiroyidan ovoza,
Elga tarqaldi toza.
Har yerga doston bo‘ldi,
Dostonga bo‘ston bo‘ldi.
Ko‘rmaganlar ko‘rishni,
Ko‘rganlar o‘ltirishni
Qilar bo‘ldilar orzu,
Barcha toshu tarozu
Shu gapni o‘lchar bo‘ldi,
So‘zlar oltin-zar bo‘ldi.
Shaydolar ko‘p beqaror,
Yigitlar bo‘ldilar zor.
Tun keldi-yu shom ketdi,
Uyqudan orom ketdi.
Hamma bo‘ldi xaridor,
Qizidi katta bozor.
Elchilar yog‘ildilar,
Katta g‘avg‘o qildilar.
Lekin u odam sevmas,
Doim o‘zi bilan mast.
Eldagi navqironlar,
Navqiron pahlavonlar
Unga aslo yoqmaydi,
Oshiq'larga boqmaydi.
Yuragida sevgi yo‘q,
Qalbi marmarday sovuq.
U odamlilik qarzini,
Sevguvchining arzini
Olib orqaga tashlar,
Shuncha-shuncha otashlar
Eshigida so‘nadi,
Otashdan kul unadi.
Bahri ochilmaydi hech,
Chehrasi kulmaydi hech.
Elchi bo‘lib kelganlar,
Qizning sirin bilganlar
Noumid qaytadilar,
Mardumga aytadilar.
Xalq ichida Parizod
Chiqaradi yomon ot.

o‘z qizidan pushaymon
Bo‘lib shuning uchun xon
Kecha-kunduz o‘ylaydi,
Yoz bilan kuz o‘ylaydi:
«El rasmini qilmagan,
Sevgi nima bilmagan,
Qari qizni netayin?
Chiqib qayga ketayin?
Qaylarga urayin bosh?
Buncha sovuq, bag‘ri tosh
Qizni qaydan yaratdim?
o‘zimni o‘tga otdim.
Men nimaga yarayman,
Yurtga qanday qarayman.
Boshimga bu Parizod
Balolar keltirdi bot».

* * *

Qizini chaqirib xon,
Shunday boshladi fig‘on:
«Eshit, qizim Parizod,
Chiqaribsan yomon ot.
Sening ba‘g‘ring tosh emish,
Ko‘zlaring beyosh emish,
Aslo sevmas emishsan,
Erga chiqmam, demishsan.
Men malomatga qoldim,
Zo‘r qiyomatga oldim.
Sening yomon dostoning
Meni tuproq bilan teng-
Qilib uyatga qo‘ydi,
Meni bepichoq so‘ydi.
Qizim men ham qaridim,
Go‘rga tomon daridim.
Yoshim yetmishga bordi,
Soch-soqolim oqardi.
Yurak bag‘rimni o‘yding,
Meni nomusga qo‘yding.
Otangga berma azob,
Azobga qolmagan tob.
Tosh yuraging yumshasin,
Eshitsin qalblar sasin.
Otang hurmati uchun
Ko‘rsat mardlikning kuchin.
Kel, birovga ko‘ngil ber,
Bir yigitga deb gul ber.
Bir oz andishaga bor,
Meni g‘avg‘odan qutqor!»

Parizod o‘ylab qoldi,
Ko‘p uzoq begap qoldi.
«mayli,- dedi u xonga,
Bir umid solib jonga,-
Yolg‘iz bir shart qo‘yaman,
Bajarganni suyaman.
Hovlida bor zo‘r chinor,
Chinor emas, u bird or.
Biladi juda ko‘p sir,
Yashar yuz yil-bir asr.
Yoshi ko‘pga ketadi,
Bosh ko‘kka yetadi.
o‘lkaga jar solaman,
Yerlarga zar solaman.
Shartim shuki, ot bilan,
Go‘yoki qanot bilan
Shu chinorga chiqqanga,
Chiqib uni yiqqanga
So‘zsiz xotin bo‘laman,
Go‘zal otin bo‘laman.
Barcha qarshimdan o‘tsin,
Mard o‘zini tanitsin.
Agar shunda ham qalbim
Yumshamasdan qolsa jim
Uzib olib otarman,
Qassoblarga sotarman».
Shunday degach Parizod,
Xon bo‘ldi poyonsiz shod.
Jarchilarni chorlatdi,
Har biriga so‘z qotdi:
«Yurtga xabar beringiz,
Aytiniz har biringiz,
Xon qiziga xaridor,
Parizod husniga zor
Bo‘lganlarga baxt kuldi,
Birgalashib taxt kuldi.
Qo‘rqmasdan kela bersin,
Baxtini bila bersin.
Sharti shulkim, ot bilan,
Go‘yoki qanot bilan
Zo‘r chinorga chiqqanga,
Chiqib uni yiqqanga,
Parizod xotin bo‘lur,
Bir go‘zal otin bo‘lur.
Ayting, har bir mard kelsin,
Har bir mard bedard kelsin.
Sinasin o‘z baxtini,
Baxti qo‘llasin uni.
Ko‘rganlar olsin darmon,
Ko‘rmagan qilsin armon».

Har yoqqa xabarchilar-
Tili uzun jarchilar
Chopa-chopa ketdilar,
Bozorlarga yetdilar.
Karnay, sunray chaldirib,
Suyunchilar oldirib,
Qildilar katta e'lon.
Xabarlar ketdi har yon.
Xonning xabarin olib,
Hamma birdan qo'zg'olib,
Zo'r shov-shuv bo'lib qoldi.
Yurtga gap to'lib qoldi.

IV

Ertasiga barcha el,
Kela berdi bog'lab bel.
Chavandoz, pahlavonlar,
Barcha sohibqironlar
Otlarni gijinglatib,
Qamchilarni o'ynatib,
Kela berdilar bari,
Kattakon chinor sari.
Baxmal jabduqlar urib,
Suluv qizlarday yurib,
Arg'umoqlar chopdilar,
Yer va ko'kni yopdilar.
So'liqlarni tishlashib,
Mast bo'lishib kishnashib,
Dunyo-dunyo chang-to'zon
Ichida qolib osmon,
Kela berdilar bari
Kattakon chinor sari.
Chumoliday chuvashib,
Qir va tog'larda oshib,
Suv bo'ylarida yotib,
Yurganda o'qlar otib,
Oshiqlar poda-poda
Bo'lib cho'lu sahroda,
Kela berdilar bari
Kattakon chinor sari.
Xon qizin olmoq uchun,
Elga sinalmoq uchun,
Baxtim bormi ekan, deb,
Menga yormi ekan, deb,
Kela berdilar bari
Kattakon chinor sari.

V

Yetti kecha, yetti kun,
Yetti kunduz, yetti tun

Zo‘r chinorga chiqmoqqa,
Chiqib uni yiqmoqqa
Hamma xezlab ko‘rdilar,
o‘zni o‘qday urdilar.
Necha manman deganlar,
Ilon po‘stin yeganlar
Yiqila berdi bir-bir,
Makon bo‘la berdi yer.
Chinor hech silkinmadi,
Bir shoxi ham sinmadi.
Qushday uchib kelganlar,
Shamol kabi yelganlar
Yarim yo‘lda tindilar,
Yana otga mindilar.
Yana xezlab ko‘rdilar,
o‘zni o‘qday urdilar,
Murod hosil bo‘lmadi,
Ko‘ngillari to‘lmadi.
Ilonday chirmashganlar,
Chirmashib tirmashganlar
Yana qaytdilar ketga,
Chiqa berdilar chetga.
Qancha suluv arg‘umoq
Yiqilib bo‘ldi cho‘loq.
Qancha-qancha chavandoz
Bo‘ldi tuproq bilan soz.
Ko‘plarning beli sindi,
Ko‘plarning umri tindi.
Kunlar o‘tdi va ammo
Hal bo‘lmadi muammo.
Zo‘r chinorga chiqmoqqa,
Chiqib uni yiqmoqqa
Hech kim erisholmadi,
Jumboqni yecholmadi.
Kelganlar bo‘lib hayron,
Ko‘plar bo‘lib pushaymon,
Bir-bir tarqab ketdilar
Manzillarga yetdilar.

VI

Bu hollarni ko‘rib xon,
Yutdi laxta-laxta qon.
Parizod xunob bo‘ldi,
Xunobu betob bo‘ldi.
Qiz berganni qarg‘ishlab,
Peshonasiga mushtlab,
Yana axtarib chora,
Xon o‘rtandi tobora.
Odamlarni chaqirdi,
o‘t ichida baqirdi:
Bu maydonga kirmagan,

Bizning shartni bilmagan
Ayting, yana kim qoldi?»
Hamma odam jim qoldi.
Og‘ir o‘yga botdidilar,
Oxir shuni aytdilar:
«Yolg‘iz bir Bunyod qoldi,
o‘sha bir beot qoldi.
U bir cho‘pon bechora,
Bu ishga topmast chora.
Parizodga teng bo‘lmas,
Kiyimiga yeng bo‘lmas.
Chinorga chiqolmas ham,
Chiqolmas, yiqolmas ham».
Xon hech quloq solmadi,
Pisandiga olmadi:
«Bu gaplar bari bekor,
Bu bilan hech bitmask or.
Qayda bo‘lsa ham Bunyod
Topib keltirilsin bot!
Men otimni beraman,
Qanotimni beraman.
Agar chinorga chiqsa
Va chiqib uni yiqsa
Ahmoq, bees bo‘lsa ham,
Moxov v apes bo‘lsa ham,
Mening qizim Parizod
Unga xotin bo‘lur bot».
Bunyodni tog‘ tagidan,
Daryoning etagidan
Topib keltirdilar bot,
Xon berdi noiloj ot.
Zo‘r chinorga qarandi,
Ichida bir g‘ash yondi.
Tanini qurshab o‘tlar,
Chinor shoxi bulutlar
Orasida ko‘rindi,
Bunyod fikr surindi.
Yonidagi uchqur ot
Chiqarib bir zo‘r qanot,
Ko‘kka qarab kishnadi,
Yolin tarab kishnadi.
Butun atrof xaloyiq
Bilan to‘lib ketdi liq.
Hayot umri qurib, xon
Tikilar edi hayron.
Ne bo‘larkin, der edi,
Zahar-zaqqum yer edi.
Talvasada Parizod,
Cekar edi fig‘on, dod.
Bunyodga g‘ayrat kirdi,
Yuragiga dard kirdi.
Yurib bahodirona,

Otga mindi mardona.
Qattiq bir qamchin soldi,
Yolg'on emas, chin soldi.
Ot yashinday qo'zg'aldi,
o't singari yo'l oldi.
Bulutlar orasida,
Osmonning qorasida,
Yozib borar qulochin,
Go'yo bir buyuk lochin
U chinorga o'tirdi,
Go'yoki o'qday urdi.
Chinor tomiri bilan,
Ko'karga yeri bilan
Qo'porildi guvillab,
Shamol kabi uvillab.
Zo'r shoxlar yerga ketdi,
Tomir osmonga yetdi.
Yer uzra tushib Bunyod,
Bo'lib dunyo-dunyo shod,
Go'zal duldul otida,
Otining qanotida.
Ko'zlarida zo'r yog'du,
Kulib turar edi u.
Ko'rsatguvchiga zo'r ish,
El so'zlar edi olqish.
Yurak yorilguday xon
Xursand edi bepoyon.
Parizod bo'lib behold,
Turib qolgan edi lol.

VII

To'y bo'ladi deya el,
Bosa berdi go'yo sel.
Barcha shoshiqar edi,
To'y deb oshiqar edi.
Qotib qolgan Parizod
Oldiga keldi Bunyod.
Sekin qo'lin uzatdi,
Qalbiga zo'r tosh otdi.
Parizod bir emrandi,
Qosh-qovog'I chimrandi.
«To'g'ri,-dedi,-sen yutding,
Sovuq qo'limni tutding,
Nima qilay, roziman,
o'zimdan noroziman.
Baxtim ochilmadi hech,
Aytganim bo'lmadi hech.
Faqat, agar unasang,
Unab yo'lga jo'nasang,
Yana bir shart qo'yardim,
Yana sinab ko'rardim.

Shundan soʻngra umrbod
Senga boʻlar Parizod».
Bunyod hm rozi boʻldi,
«Gapir,-deya bukildi,-
Gaping boʻlsa ayta ber,
Koʻngling toʻlsa ayta ber.
Har bir ishni bilarman,
Har nimani qilarman.
Koʻnglingni olomasam,
Bir orom sololmasam.
Yoʻldosh boʻlolmasman hech,
Sen ham unday yordan kech».
Tikka turib, Parizod-
Shartin eshitdi Bunyod.

VIII

«Kun botarda bir yovuz
Dev bor emish yalmogʻiz.
Odamga dushman emish,
Qon emish unga yemish.
Har musibat, har ofat,
Har bir mudhish kasofat,
Barcha jabru jafolar,
Hamma dardu balolar
oʻshandan kelar emish.
Odamlarni yemirish
Bilan boʻlar emish shod,
Koʻngli gʻamlardan ozod.
oʻzi balo togʻining
Va ofat bulogʻining
Boshida oʻltirarmish
Kunu tunu, yoz ham qish.
Uni koʻrgan har chaman
Qoʻyarkan tuproqqa tan.
U tikilgan har bir gul
Toʻkilar ekan butkul.
Uni koʻrgan har bir jon
Tez boʻlar ekan xazon.
Daryolar qurir ekan,
Baliqlar churir ekan.
Undan har kun tabiat
Olar ekan qora xat.
Ikki oyu ikki yil
Yursang bogʻlab mahkam bel
Makoniga borarsan,
Andomiga qararsan.
oʻrtangizda jang boʻlur,
Ikki olam tang boʻlur.
Shuni jangda oʻldirsang,
Hayotini soʻldirsang.
Qoʻling bilan odamzod

Balodan bo'lsa ozod,
Devni o'ldirib agar,
Qaytib kelsang bezarar,
Shu kuni to'y boshlarmiz,
g'am-g'ussani tashlarmiz».

IX

Parizod yerga boqdi,
Bunyodni o'tlar yoqdi.
Bo'lib xonning holi tang,
Qotib qoldi hangu mang.
Kalavasi chuvaldi,
Bor umidi yo'qoldi.
Taajubda xaloyiq
Ko'ziga yosh oldi jiq.
Bunyod uzoqqa boqdi,
Charvoqqa, toqqa boqdi.
Nazari cho'lga tushdi.
Huv deya yo'lga tushdi.
Ko'zdan yo'qoldi shu on,
Tarqaldi hamma hayron.
Baland tog'lardan oshdi,
Daralarda adashdi.
Vodiylarga ko'z yoshi
To'kib aylandi boshi.
Daryolardan o'tdi ul,
Yana uzoq ketdi ul.
Yurti qoldi uzoqda,
Tushunchasi tuzoqda.
Zo'r bir ishga qo'shib bosh,
o'ziga o'zi yo'ldosh,
Uzoq cho'llarga yetdi,
Qaynoq ko'llarga yetdi.
Poyoni yo'q keng sahro
o't purkab soldi sado.
Oyog'I ostida qum
Yotadi uyum-uyum.
Biror ko'kat ko'rinmas,
Bir jonivor urinmas.
Yoniga tushib quyosh,
Kuyar edi ichu tosh.
Boshdan ter quyur edi,
Oyog'I kuyar edi.
Halqumlari bo'lib qoq,
Toqatlari bo'lib toq,
Qimirlar edi sekin,
Zo'rg'a olar edi tin.

X

Bir yildan soʻng banogoh,
Bir sirdan boʻldi ogoh.
Poyoni yoʻq keng choʻlda,
Qaynagan qumlik koʻlda
Bir zoʻr daraxt koʻrindi,
oʻshanga koʻzi toʻndi.
Koʻp toliqqan bu odam
Shu tomon qoʻydi qadam.
Daraxt qurigan edi, qurib churigan edi.
Edi minglar yoshida,
Uning baland boshida-
Qush uyasi bor edi,
Ham zoʻr hamda tor edi.
Daraxtga bir zoʻr ilon
Chirmashib, u oshiyon.
Sari zahar sochardi
Ham ogʻzini ochardi.
Chaqalar chirqirashib,
Faryod qilib tutashib,
Onani kutar edi,
Qon, zardob yutar edi.
Bagʻrini oʻrtab bu dod
Yaqinroq bordi Bunyod.
Yordamga fahmi keldi,
Qushlarga rahmi keldi.
Qilichini chiqarib,
Daraxt yoniga borib,
oʻsha yovuz ilonni,
Xunuk va mudhish jonni
Toʻgrab tashladi shu on,
Qumlar boʻldi qizil qon.
Chaqalar omon qoldi,
Ancha omon jon qoldi.
Chaqalarni qutqarib,
Ilonni qonga qorib,
Daraxtning soyasida,
Uya himoyasida
Uzoq uyquga ketdi,
Joniga orom yetdi.
Kun choshgohdan oqqanda,
Quyosh tikka boqqanda,
Qoʻzgʻalgan kabi boʻron,
Guvillab qoldi osmon.
Yashin uchganday boʻldi,
Poda koʻchganday boʻldi.
Koʻkni tutib qanoti,
Butun olamning oti-
Semurgʻ qush kelib qoldi,
Bunyodni bilib qoldi.
Changalida zoʻr arslon,
Tumshugʻida botmon don,
Koʻzi ichidagi oʻt

Olamni qilib nobud,
Uyasiga qo'nmasdan,
Bir oz bo'lsin tinmasdan
Bunyodning boshi uzra
Chiza berdi doira.
Jahon buzib o'kirdi,
Qh-qah urib bo'kirdi.
Yemak uchun odamni,
Torta berdi u damni.
Chaqalari chirqirab,
Ko'z yoshlari tirqirab,
Yalindilar: qizg'an, deb,
U bir gunohsiz jon, deb:
«Qizg'an, ona, o'ksizni,
o'sha qutqazdi bizni.
Bo'lmasa o'lar edik,
Ochilmay so'lar edik.
Bizni yer edi ilon,
Ayrilarding, onajon».

XI

Semurg' o'ylanib qoldi,
Qalbini shafqat oldi.
Qumning bag'riga botgan,
Quyoshda kuyib yotgan
Bunyodga soya soldi,
Qanot ostiga oldi.
Qush nomli bu buyk zot,
Undagi kumush qanot,
Butun borliqni tutdi,
Bor osmonni berkitdi.
Bunyod salqin soyada,
Bunday zo'r himoyada
Yeti tunni uxladi,
Yeti kunni uxladi.
Uyg'ona bermagach u,
Bosib tobora uyqu,
Semurg' daryoga ketdi,
Hayal o'tmasdan yetdi.
Suvni shimirdi cho'llab,
Qanotlarini ho'llab.
Shu zamon uchib keldi,
Jaladay ko'chib keldi.
To'xtab Bunyod qoshida,
Bir silkindi boshida.
Bunyod uyg'ondi darhol,
Uni lol etdi bu hol.
Birdan turib seskandi,
Qushni ko'rib seskandi.
Odamlarga o'xshabroq
Semurg' boshladi so'roq:

«Ikki ming yildan beri
Shu keng sahroning yeri
Bo‘lmishdir menga makon.
Mendan boshqa biror jon
Kelolmadi bunga hech.
Qumlar ko‘chib erta-kech,
 Vatanidan ajraldi,
 Sahro giyohsiz qoldi.
Qurtlar sarson bo‘ldilar,
Uchgan qushlar o‘ldilar.
 Bunda faqat topdi jon
 Sen halok qilgan ilon.
Hech yog‘madi yomg‘ir ham,
 Yer ko‘rmadi zarra nam.
 Qadam bosmadi inson,
 Darimadi hech hayvon.
Shuncha yil yolg‘iz turdim,
 Yer va osmonni ko‘rdim.
So‘yla menga, ey, odam,
Boshingga tushdi ne g‘am?
Zo‘r bir mardlik qilibsani,
 Lekin bekor kelibsani.
 Tilagingni ayt menga,
Ne ko‘mak beray senga?»

XII

«Meni go‘zal Parizod
Jo‘natdi,- dedi Bunyod.-
Dunyoni g‘amga ko‘mgan,
 Jafo-alamga ko‘mgan
Devni bir ko‘rmoqchiman,
Ko‘rib o‘ldirmoqchiman.
Odamlarga baxt bermoq,
 Baxtilarga gul termoq
 Eldan shiorim bo‘ldi,
 Nomus va orim bo‘ldi.
Shuni qilsam Parizod,
Yorim bo‘lib, qilur shod».
Qush dediki: «ey, inson,
Bekor bo‘libsani sarsonj.
 Parizod xo‘p aldapti,
Qo‘rqinch yo‘llarga sopti.
Xonning qizi dev bilan
 Oshna edi burundan.
 Yomon ko‘rganlarini,
 Dushman bilganlarini
 Yo‘llar edi o‘shanga,
Do‘st emas ekan senga.
 Sen bu yo‘lda o‘lursan,
 Aniq, qurbon bo‘lursan.
Devga bormay qo‘ya qol,

Boshqa qizni deya qol».
Esga kelib Parizod:
«Qaytmayman»,-dedi Bunyod.-
«Sher izidan qaytmaydi,
Er soʻzidan qaytmaydi.
Uni koʻmguncha uyat
oʻlgani yaxshiroq bot.
Shuning uchun boraman,
Nima boʻlsa koʻraman».

XIII

Qushda mehr uygʻondi,
Qizgʻanish bilan yondi.
«Kel, esa ustimga chiq,
Mening qanotimga chiq.
Bir nafas oʻltirgin jim,
Bir nafas koʻzingni yum.
Men kuningga yarayin,
Seni olib borayin.
Dengizlardan oʻtganda,
Dunyoni suv tutganda,
Koʻzlaring ochilmasin,
Xayoling sochilmasin.
oʻzingni yoʻqotmagil,
Yana suvga otmagil.
Seni olib borarman,
Kurashingga qararman.
oʻlsang gunoh oʻzingda,
Qoʻrquv bilmas soʻzingda.
Agar devni oʻldirsang,
Yerni qonga toʻldirsang,
Yana olib qaytarman,
Ofarinlar aytarman».
Qanotga chiqdi Bunyod,
Koʻzini chirt yumdi bot
Va Semurgʻ qildi parvoz,
Dunyoni tutdi ovoz.
Kun botar tomon ketdi,
Kun yotar tomon ketdi.
Semurgʻ ostida dunyo
Aylangan boʻldi goʻyo.
U oʻqday uchib oʻtdi,
Yashinday koʻchib oʻtdi.
Yeru koʻkka soldi jar,
Shovqiniga dunyo kar.
Xezlanganda yurt oldi,
oʻlkalar ketda qoldi.
Qolmay oʻtmagan yeri,
Uch-ucha oxiri
oʻrmonlikka yetishdi,
Shivillab pastga tushdi.

Yalmog'izning qoshidan,
Daraxtlarning boshidan
Vabo o'tganday bo'ldi,
Balo yetganday bo'ldi.
Semurg' bir silkindi bot,
Ko'zini ochdi Bunyod.
Kun botarda bir o'rmon,
Unga bo'ldi namoyon.
Daraxtlarga ko'z soldi,
Og'ir hayratda qoldi.
Tikildi suq kirgudak.
Bunda o'sgan bir terak
Boshi osmonga yetgan,
Ko'kka chirmashib ketgan.
Atrofga jilva qildi,
Nafaslari tiqildi.
Semurg' dedi:»Ey, botir,
Kel endi o'rningdan tur!
Borib dushmaningni top,
Qilich sol, bo'ynidan chop.
Jo'na, baxting bor bo'lsin,
o'tkir qilich yor bo'lsin.
Seni shunda kutarman,
Kelmasang, qon yutarman»-
Va u ko'zdan yo'qoldi,
Bir kesak bo'lib qoldi.
Bunyod o'rmonga kirdi,
Suv kechib, qonga kirdi.
o'tkir qilich qo'lida,
Borar ekan, yo'lida
Daraxtlar qular edi,
Yirtqichlar o'lar edi.
o'rmonda harnaki bor,
Qurtu qushu jonivor
Qarshi olar edilar
Nazar solar edilar.
Bu ham bo'lar, deb, qurbon,
Edilar ko'p pushaymon.
Chumchuqlar chirqirardi,
Bulbul yig'lab turardi.
Bunyod esa mardona,
Mardu bahodirona.
o'rmonda borar edi,
Devni axtarar edi.
Oshiqardi, ko'ray, deb,
Qarshisida turay, deb.
Qilar edi ko'p armon,
Topay deb dardga darmon.

Bunyod yeti kun kezdi,
Yeti qora tun kezdi.
Eng oxiri tun chog'i
Bir hid sezdi dimog'i.
Tani jimirlab ketdi,
Qalbi qimirlab ketdi.
Bora berdi u hamon,
Guvillab qoldi har yon.
o'rmon shatirlab qoldi,
Burglar patirlab qoldi.
U yana yurdi bir oz,
Oxir dev chiqdi peshvoz.
Sekin-sekin yurardi,
Qah-qah urib turardi.
Dumidan boshigacha,
Boshdan oyog'igacha
Xursandlik olgan edi,
Shodlikda qolgan edi.
Zahar tomar tishidan,
o'lim yog'ar ishidan.
Shoxi osmonda edi,
Tirnog'I qonda edi.
Bunyodga kulib boqib,
Nafsiga yigit yoqib:
«Salom, o'g'lim kel,»-dedi.-
Dushman emas el,-dedi.-
Omon-eson bormisan?
Parizodga yormisan?
Go'zal qizim, omonmi?
Sho'x yulduzim, omonmi?
Tilagingni ayt menga,
Ne murod kerak senga?»
Yigit so'zga boshladi,
Gapni tizib tashladi.
«Bunyod senga el emas,
El bo'lganni dev yemas.
Sen biro fat emishsan,
Zo'r qabohat emishsan.
Odamizodning yovi,
o'g'lonlarning go'rkovi
o'zing emishsan yolg'iz.
Parizod deganing qiz,
Qancha do'sting bo'lsa ham,
Alam yutib o'lsa ham,
Boshingga yetajakman,
o'ldirib ketajakman».
Bunyod qilich chiqardi,
o'rmon yaltirab qoldi.
Bunyodning qahri keldi,
Devning ham zahri keldi.
Ko'zlaridan o't sochdi,
o'rmonlikdan tun qochdi.

U har og'iz ochganda,
U har bir o't sochganda,
Zo'r bir yong'in ketardi,
Qancha o'rmon bitardi.
Nafasidan zo'r bo'ron
Qo'zg'alar edi har yon.
Tomirlar ko'char edi,
Darxtilar uchar edi,
Osmonni qushlar tutib,
Hammasi ham qon yutib,
Chirqirashib turardi,
Zo'r kurashni ko'rardi.
To'kilar edi qonlar...
Barcha yirtqich hayvonlar
Kezardi besaranjom
Saqlab qolmoq uchun jon.
Bunyodni yutmoq uchun,
Bo'g'zidan tutmoq uchun
Dev hamla qilar edi,
Ba'zida qular edi.
O'tashda edi ichi,
Bahodirning qilichi
Yaltirardi boshida,
Kular edi qoshida.
Bunyod qilich solganda,
Har bir sirmab olganda,
Devni uzib o'tardi,
Uzib, buzib o'tardi.
To'xtamadi qonli jang,
Bo'ldi devning holi tang.
Ikki kunu ikki tun
Solishdi ular butun.
Tinimni bilmadilar,
Yarashga kelmadilar.
Bunyod qilichi bilan,
Zaharli uchi bilan
Devni burdalay berdi,
Qilich qon yalay berdi.
Dev makon qurgan o'rmon
Boshdan-oyoq bo'ldi qon.
Qilichni har solganda,
Har bir simrab olganda,
Bir joyini olib o'tdi,
Bir rahna solib o'tdi.
Oxiri jon qolmadi,
Jonu darmon qolmadi.
Qilich bo'g'zidan tutgach,
Tog' kabi yorib o'tgach,
Dev harsillab quladi,
Bir qarsillab quladi.
Dev qulab yiqilganda,
Birdan yakson bo'lganda,

Yerlar qimirlab ketdi,
Zilzila gurlab ketdi.
Cho‘zala tushgan chog‘I,
Devning boshi oyog‘i
o‘rmonni tutib ketdi,
Sig‘may chetga ham o‘tdi.
U tipirlab berdi jon
Va jimjit bo‘ldi o‘rmon.
Shundan so‘ng botir Bunyod
Bo‘lib o‘zida yo‘q shod,
Qilichni yuvib oldi,
Bir o‘pib, qinga soldi.
Parrandalar barchasi,
Go‘zali, oy parchasi
Botirni uzatdilar,
Olqishlab kuzatdilar.
Yigit Bunyod mardona,
Mardu bahodirona
Yurib o‘rmondan chiqdi,
g‘avg‘o va qondan chiqdi,
Botir g‘oyat beqaror,
Semurg‘iga intizor
Turar edi ko‘z tutib,
Har ko‘zini yuz tutib.
Kesak bo‘lib yotgan qush
Go‘yo ko‘rgan kabi tush
Qonlar to‘kilganini,
Bunyodning yengganini,
Botirning g‘ussadan pok,
Dev bo‘lganini halok-
Bilar edi hammasin.
Kesak bo‘lib, ko‘lkasini
Yerga solib yotardi,
Orom olib yotardi.
Bunyod kelgan zamon ul
Shodlikka to‘ldi butkul.
Bir aylanib qush bo‘ldi,
Bunyod ko‘ngli xush bo‘ldi.
Botir izidan o‘pdi,
Ikki ko‘zidan o‘pdi.
Dedi: «Kel, ustimga chiq,
Mening qanotimga chiq!
Endi ketga qaytaylik,
Elga doston aytaylik.
Botir yigit ketdik, bo‘l!
Kelgan joyga yetdik, bo‘l!»
Botir qanotga chiqdi,
Zo‘r «duldul ot»ga chiqdi.
Ko‘zini yumgan zamon,
Xayolga cho‘mgan zamon
Semurg‘ ko‘kda yo‘l oldi,
o‘rmonlar ketda qoldi.

Bir yurt ko‘chib borganday,
Ko‘chib uchib borganday
Shovqin-suron zo‘r edi
Va beimkon zo‘r edi.

XV

Go‘zal qush qanotida,
Ko‘kning chopqir otida
Uchib borarkan, Bunyod-
Xayolida Parizod.
Qush keng sahroga yetdi,
Iniga qarab ketdi.
«Ey, Bunyod< ko‘zingni och,
Jahonni ko‘r, nazar soch!
Endi yo‘lni toparsan,
Kerak bo‘lsa choparsan.
Bor, yaxshilar yor bo‘lsin,
Botir, baxting bor bo‘lsin».
Qaytadan qo‘l ushlab,
Semurg‘ bilan xushlashib,
Bir-birini quchoqlab,
Mehru muhabbat bog‘lab,
Ajraldilar ikkovlon.
Bunyod jahonni javlon
Urrib yana yo‘l ketdi,
Sahro bilan cho‘l ketdi.

XVI

Tog‘lar oshdi, qir oshdi
Oylar bo‘yi adashdi.
So‘nggi qirdan o‘tganda,
o‘z yurtiga yetganda.
Kunlarini sanadi,
Tunlarini sanadi.
Angladi, rosa uch yil
Kezganini muttasil.

XVII

Rosa uch yil o‘tganda,
Olamni gul tutganda.
Yam-yashil erta bahor,
Parizodga intizor.
Bunyod bo‘ldi namoyon-
Ham xursandu ham hayron.
Yuragi urib keldi,
Olamni ko‘rib keldi.
Parizodni so‘roqlab,
Bag‘rini o‘tda dog‘lab.
Xonning eshigin qoqdi,

Erib suv bo‘lib oqdi.
Parizodni ko‘rgali,
Ahvolini so‘rgali.
Jahonni urib javlon,
Semurg‘ bilan ikkovlon.
Osmonda uchganini,
Yovuz devning tanini
Qilichda to‘g‘raganin,
Olganing uning jonin
So‘ylagali shoshardi,
Daryo kabi toshardi.
Qalbini bir og‘ir g‘ash
o‘rtardi misli otash.
Bir shubhasi bor edi,
Shubha do‘sti zor edi.
Ne kechdi pari holi,
So‘lmadimi niholi?
Uzoq uch yil muttasil
Nelar qildi ekan ul?»-
Deya azob cekardi,
Zo‘r iztirob chekardi.

* * *

Bunyod saroyga kirdi,
Taxt turgan joyga kirdi.
o‘zini yo‘qotdi xon
Botirni ko‘rgan zamon.
Xonning yuziga qarab
Qalbi ichra oralab,
Bunyod bahodirona,
So‘z boshladi mardona:
«Olamni ko‘rib keldim,
Devni o‘ldirib keldim.
Daryolarni qurutgan,
Baliqlarni churitgan.
Insonni dardu balo
Bilan qilgan muhtalo
Yovuzning oti o‘chdi,
Otu hayoti o‘chdi.
Kerakkim, qilmay jafu,
Va‘daga aylab vafo,
Parizodni bergaysan,
Ul ozodni bergaysan.
To‘y boshlamoq lozimdir,
Kuy boshlamoq lozimdir».
Qovog‘ini uyib xon,
Uyatiga kuyib xon,
So‘zga kirishdi ojiz:
«Senga va‘da qilgan qiz
So‘zingga javob bersin,
Kerak bo‘lsa tob bersin.

Ixtiyori o'zida,
Turgan bo'lsa so'zida.
To'y boshlarmiz shul zamon,
Bo'lisharmiz shodmon.
Qani Parizod kelsin,
o'sha hur, ozod kelsin».
Mulozimlar chopdilar,
Parizodni topdilar.
Paydo bo'lgach Parizod,
Hayratda qoldi Bunyod.
Ixtiyori yo'qoldi,
Sovuq bir terda qoldi:
Xonning qizi Parizod
g'amgin emas, juda shod,
o'g'lin oldiga solib,
Qizini qo'lga olib,
Kelar edi ul tomon,
Boqar edi ko'p yomon.
Bunyod hangu mang qoldi,
Holi zori tang qoldi.
Unga Parizod makkor
Shularni qildi izhor:
«Cho'ponni sevolmadim,
Hech ko'ngil qo'yolmadim.
g'urbatga qorganimning,
Devga yuborganimning
Sababi shunda edi,
Ko'nglim tugunda edi.
o'lib ketar, deb edim,
Churib ketar, de bedim.
Qancha botir bo'lsang ham,
Zo'r bahodir bo'lsang ham.
To'shaging xas deb bildim,
Aslingni past deb bildim.
Sevolmadim seni men,
Chunki men xon qizimen.
Men saroyning eriga,
Otamning vaziriga
Allaqachon tekkanman,
Shart qilib safarga san
Chiqib ketgan kuningda,
Yo'lda bo'lgan tuningda
To'y bo'lib o'tgan edi,
Hamma ish bitgan edi».

* * *

Yerga tikilgancha xon
Jim qoldi uzoq zamon.
Parizod yerga boqdi,
Bunyod o'tda tutoqdi.
Ne aytarin bilmasdan,

Tili soʻzga kelmasdan.
gʻazabda yonar edi.
Yonar, qiynalar edi.
Parizodni, xonni ham,
Ikki nomard jonni ham
Qilichdan oʻtkazmoqqa,
oʻlimga yutqazmoqqa
Hozir edi shul zamon,
oʻt ichida beomon.
Shu gʻazab, shu oʻch bilan,
Shu qasos, shu kuch bilan
Saroyni tashlab chiqdi,
Koʻzini yoshlab chiqdi.
Bavafo xon qizini,
Nomard xonning oʻzini,
Unutmadi hech qachon,
Qargʻab oʻtdi beomon.

1939-yil, 3-aprel